

ПРОБЛЕМИ ФОРМУВАННЯ ТА РОЗВИТКУ ВЕРТИКАЛЬНО ІНТЕГРОВАНИХ СТРУКТУР У СІЛЬСЬКОМУ ГОСПОДАРСТВІ

Розглянуто проблеми формування вертикально інтегрованих структур у сільському господарстві – аграрних холдингів. Здійснено оцінку потенціалу і ринкових позицій агрохолдингів у системі аграрного бізнесу. Визначено конкурентні переваги і можливі ризики для аграрної сфери та сільських територій від стрімкого їх розвитку в Україні.

Ключові слова: *вертикальна інтеграція, агрохолдинги, оренда земель, капіталізація, концентрація виробництва, ефективний менеджмент, агробізнес.*

Світова криза продовольства, зумовлена збільшенням населення планети і зростанням обсягів виробництва біопалива, а також незабезпечений внутрішній попит на продукти харчування, в Україні зумовлюють перехід вітчизняного аграрного сектору до принципово нових підходів в організації сільськогосподарського виробництва, які пов'язані з процесами капіталізації.

В цих умовах найбільшою мірою реалізують свій шанс великотоварні підприємства і так звані аграрні холдинги, які стали на сучасному етапі найбільш ефективним суб'єктом агропродовольчого ринку. Вертикально інтегровані структури – агро холдинги, скориставшись невизначеністю в аграрному секторі держави, шляхом акумулювання значних земельних та інвестиційних ресурсів динамічно нарощують обсяги виробництва сільськогосподарської продукції для задоволення попиту внутрішнього і зовнішнього агропродовольчих ринків, підвищують ефективність господарювання на селі.

Водночас, незважаючи на великий потенціал новоутворених агрохолдингів і відчутні переваги великого агропромислового виробництва, в окремих регіонах поширюються такі негативні явища, як недооцінка сільськогосподарських земель, низька вартість робочої сили, важке фінансове становище сільськогосподарських підприємств, соціальний занепад сільських територій, що *актуалізує* проблему формування та розвитку вертикально інтегрованих систем в сільському господарстві.

Проблемам становлення та інституціонального розвитку агрохолдингів у контексті еволюції економічних процесів в агробізнесі України *присвячені роботи* багатьох вчених-економістів. Найбільш відомими є наукові праці В. Андрійчука, В. Голоти, А. Данькевича, О. Єранкіна, Т. Зінчук, О. Мороза, Ю. Нестерчука, Т. Осташко, П. Саблука, В. Точиліна та ін. Проте існуючі розбіжності в окремих їх поглядах щодо перспектив розвитку вертикально інтегрованих структур у сільському господарстві свідчать про складність й актуальність цих проблем і *необхідність подальших наукових досліджень*.

Мета дослідження – дослідити передумови формування вертикально інтегрованих структур у сільському господарстві, здійснити оцінку потенціалу і ринкових позицій агрохолдингів у системі агробізнесу, виявити конкурентні переваги та існуючі ризики від подальшого їх розвитку в Україні.

У період реформування аграрного сектору економіки України відсутність належного законодавчого забезпечення регулювання земельних відносин призвела до розвитку тіньового сегмента та перерозподілу земель на користь великих інвесторів. Відсутність ринку землі в умовах розпаювання власності колективних господарств та, як наслідок, низький рівень орендної плати спричинили розвиток великого аграрного бізнесу – агрохолдингів [1, с. 85].

Встановлено, що формування вертикально інтегрованих структур у сільському господарстві (агрохолдингів) у перехідних економіках не було передбачено жодною теорією. В реальній практиці створення агрохолдингів – це принципово новий підхід до організації сільськогосподарського виробництва. Їх формування відбувається еволюційним шляхом як своєрідна відповідь аграрної економіки України вимогам ринку, спрямованим на відновлення порушених міжгалузевих зв'язків і диспаритету цін між реалізованою сільськогосподарською продукцією та матеріально-технічними ресурсами промислового походження, відновлення самодостатньої кредитної системи.

Надмірна та невластива для світових сільськогосподарських утворень концентрація площ землекористування під керівництвом єдиної компанії, яка здійснює оперативне та стратегічне управління, приводить до “ефекту масштабу” [2, с. 597]. У результаті цього забезпечуються переваги агрохолдингів над іншими вітчизняними сільськогосподарськими підприємствами.

Основними інструментами агрохолдингів, завдяки яким досягається підвищення конкурентоспроможності сільськогосподарського виробництва, є:

- використання сучасних технологій і формування ефективного менеджменту виробничих процесів;
- зміцнення вертикальної інтеграції та удосконалення ефективної моделі бізнесу за рахунок накопичення унікального досвіду і впровадження інноваційних технологій;
- формування ланцюга доданої вартості шляхом побудови замкнутого циклу виробництва з доведенням продукції до кінцевого споживача;
- відновлення порушених міжгалузевих зв'язків, матеріально-технічного забезпечення та налагодження ефективного збуту сільськогосподарської продукції;
- залучення інвестицій шляхом емісії цінних паперів;
- зменшення витрат щодо постачання сировини і матеріалів через організацію спільних закупівель;
- оптимізація кількості персоналу, мотивація його праці;
- мінімізація господарських ризиків.

Незважаючи на те, що нові вертикально інтегровані структури функціонують у сільському господарстві України вже понад 10 років, але юридично оформлені як цілісні організаційні структури лише після ухвалення у 2006 р. Закону України “Про холдингові компанії в Україні” [3].

Процес формування агрохолдингів немає широкого інформаційного розголосу, а відсутність статистичної інформації для проведення досліджень щодо ефективності та масштабів змушує брати за основу окремі експертні оцінки.

З економічної точки зору організаційно форма діяльності агрохолдингу передбачає інтеграцію в єдиний процес усіх основних стадій агропромислового виробництва: починаючи від наукових досліджень, проектування, налагодження матеріального виробництва до реалізації продукції по вигідних збутових каналах. Головна мета створення такого вертикально інтегрованого формування полягає не стільки у формуванні прямих зв'язків між учасниками, усуненні посередницьких ланок, скороченні матеріальних

витрат і збільшенні доходу, скільки у забезпеченні фінансової стійкості його структурних елементів, оптимізації процесу розподілу прибутку через взаємодію фінансово-кредитних установ з виробництвом, а також сприятливого інвестиційного й податкового клімату. Нова форма агробізнесу повною мірою відповідає логістичній концепції, що також орієнтується на потокові процеси й вважається одним з основних інструментів підвищення конкурентоспроможності підприємства в умовах сучасних глобальних змін.

Встановлено, що більшість функціонуючих в Україні агрохолдингів, хоча й прагне забезпечити диверсифікацію виробництва, проте має чітко визначену виробничу спеціалізацію, навколо якої відбувається нарощування виробничих, обслуговуючих, комерційних й інших господарських структур, основними завданнями яких є забезпечення конкурентоспроможності виробництва конкретного виду сільськогосподарської продукції.

Аграрні холдинги, за твердженням В. Г. Андрійчука, "...є результатом капіталізації та економічної концентрації, а їхньою особливою рисою є спосіб організації управління на основі виділення головної великої компанії і втрати права юридичної особи усіма іншими підприємствами, що увійшли до її складу, з подальшим їхнім перетворенням у структурні підрозділи" [4, с. 47]. І хоча вчений визнає термін "агрохолдинг" умовним, все ж пропонує відображати домінанту інтегратора такого утворення, відповідно до чого подає такі різновиди агрохолдингів (рис. 1).

Рис. 1. Способи утворення різних видів агрохолдингів відповідно до наявності домінуючого інтегратора

Основною передумовою інтенсивного становлення і розвитку агрохолдингів в Україні були недосконалі земельні відносини, пов'язані з низьким попитом на сільськогосподарські угіддя разом з їхньою доступністю. Саме це зумовило активізацію процесів, спрямованих на нарощування земельного фонду таких інтегрованих утворень.

У ході інституціональних перетворень в аграрному секторі України відбулася передача сільськогосподарськими підприємствами консолідованих орендних земельних ділянок у суборенду вертикально інтегрованим структурам – агрохолдингам. Це переважно великі промислові, торгові та фінансові компанії, діяльність яких спрямована

переважно на експорт, а розміри землекористування досягають понад 330 тис. га земельних угідь. Найпоширенішими формами залучення агрохолдингів в аграрну галузь стали оренда землі та майна; видача кредитів сільськогосподарському підприємству з наступною процедурою його банкрутства; скуповування акцій або додатковий випуск акцій сільськогосподарським підприємством та їх скуповування (на випадок акціонерного товариства) [5, с. 25].

Кожен із представлених агрохолдингів є формою агропромислової інтеграції, що має вертикальний характер і утворюється шляхом об'єднання капіталів різних секторів економіки з метою забезпечення технологічної єдності або економічної диверсифікації виробництва компаніями-інтеграторами.

За попередніми оцінками, в Україні функціонує понад 60 великих агрохолдингів, більшість з яких не виділена в окремий бізнес. За підрахунками експертів, на даний період вони контролюють понад 6 млн. га, або 24% ріллі та є найбільшими виробниками зернових і технічних культур. Здебільшого вони використовують інноваційні технології і вирощують конкурентоспроможну продукцію [6].

Серед агрохолдингів України слід виділити найбільші з них: ТОВ "Українські аграрні інвестиції", ВАТ "Маріупольський металургійний комбінат ім. Ілліча", ТОВ "Миронівський хлібопродукт", Група компаній "Агрохолдинг Мрія", ДП "Нафком-Агро", які орендують у селян від 330 до 200 тис. га земель (табл. 1) [7; 8].

Слід зауважити, що основою формування холдингів є як зарубіжні, так і вітчизняні інвестиції фінансово-промислових груп, що намагаються диверсифікувати свої ризики, використати сприятливу світову кон'юнктуру і закріпитися на українському земельному ринку. Серед функціонуючих в Україні агрохолдингів більшість утворилася з ініціативи несільськогосподарських організацій, у результаті чого аграрний сектор став більше спрямованим на підприємницькі аспекти і менше на традиційно-соціальні.

Зростання капіталізації агрохолдингів у сучасних умовах є результатом активізації діяльності таких утворень на фондових ринках. Проте серед всіх функціонуючих великих формувань лише 13 компаній розмістили свої акції на фондових ринках. У результаті за станом на 1 листопада 2010 р. їхня сумарна капіталізація становила – 10,7 млрд. дол. США (табл. 2). При цьому на перші п'ять агрохолдингів ("Агро ліга", "Миронівський хлібопродукт", "Кернел Холдинг", "Авангард", "Мрія Агро") припадає 84,8% від залучених на фондовому ринку інвестицій. Слід також зазначити, що більшість акцій українських агрохолдингів розміщена на Лондонській, Франкфуртській і Варшавській біржах.

Агрохолдинги об'єднують підприємства, як правило, в різних природнокліматичних зонах, що зменшує ризики сільськогосподарського виробництва. Найбільша концентрація агрохолдингів спостерігається у південних областях України. Встановлено, що на території Тернопільської області функціонує 9 основних агрохолдингів, проте лише два з них зареєстровані в межах області: ГК "Агрохолдинг Мрія" і ТОВ "Бучач-агрохлібпром".

Найбільшою компанією серед них є ТОВ "Українські аграрні інвестиції", що використовує в Україні 330 тис. га земельних угідь. За оцінкою домінуючого інтегратора це агроформування є фінагропродхолдингом, утвореним у результаті переливання ресурсів з фінансової сфери у сферу агропродовольчого виробництва. Джерелом надання ресурсів свого часу була російська компанія "Ренесанс капітал". Аграрний напрям цього холдингу є багатопрофільним, але найбільше уваги приділяється молокопродуктовій галузі. До його складу належить 14 молокозаводів [7, с. 180].

Таблиця 1
Оцінка особливостей агробізнесу 10-ти найбільших агрохолдингів України за розмірами землекористування за станом на 01.01.2011 р.

№ з/п	Назва компанії, формування	Земельний банк, тис. га	Характеристика формування, власники	Склад та особливості розташування агробізнесу	Стратегічний розвиток агробізнесу
1.	ТОВ "Українські аграрні інвестиції"	330	"Клуб сиру" (14 молоко-заводів). Власник – російська компанія "Ренесанс капітал".	5 Сільськогосподарське виробництво, переробка молока.	6 Розвиток з метою перепродажу.
2.	ВАТ "Маріупольський металургійний комбінат ім. Ілліча"	238	Власник ВАТ "Маріупольський металургійний комбінат ім. Ілліча". Соціальна функція.	Вирощування зернових культур, виробництво тваринницької продукції.	Відокремлення від металургійного бізнесу, диверсифікація капіталу.
3.	ТОВ "Миронівський хлібопродукт"	220	Єдиний вертикально інтегрований комплекс, близько 40% ринку м'яса бройлерів в Україні. 2008 р. – купівля компанії "Український бекон" – свинарство. Капіталізація холдингу – 1,7 млрд. дол. США.	Торговельна мережа. Агробізнес. ТМ "Наша ряба", "Фуа Гра", "Пегко".	Довгострокове лідерство у виробництві м'яса птиці. Досягнення світових стандартів якості.
4.	Група компаній "Агрохолдинг Мрія"	218	Вертикально інтегрований агропромисловий холдинг з 2007 р. Капіталізація за підсумками розміщення – 841 млн. дол. США.	Виробництво і реалізація картоплі, цукрових буряків, зернових та олійних культур. Насінництво. Володіє потужностями для зберігання картоплі (16 тис. т) і зерна (301,5 тис. т).	Активне зростання агробізнесу, будівництво елеваторів, диверсифікація (план побудови заводів з виробництва біоетанолу).
5.	ДП "Нафком-Агро"	200	Дочірнє підприємство компанії "Нафком".	Виробництво і переробка сільськогосподарської продукції. Торгівля нафтопродуктами. Цукровий бізнес.	Компанія інформаційно закрита.

Продовження таблиці 1

1	2	3	4	5	6
6.	ТОВ "Астарта-Київ"	166	В агрохолдинг входять 37 виробничих підрозділів і 7 торгових компаній, 7 цукрових заводів. Капіталізація холдингу – 155 млн. дол. США.	Сільськогосподарське виробництво, вирощування ВРХ, виробництво комбікорму, консервованих овочів і фруктів. Цукровий бізнес охоплює понад 8% ринку цукру в Україні.	Довгострокове лідерство у виробництві цукру. Диверсифікація агробізнесу (тваринництво, біопаливо).
7.	Група компаній "Дакор Агро Холдинг"	163	9 агропромислових фірм, 5 цукрових заводів, частка ринку цукру України – понад 6%. Капіталізація холдингу – 103 млн. дол. США.	Сільськогосподарське виробництво, виробництво цукру.	Злиття з компанією "Land West Company".
8.	ЗАТ "Агротон"	150	Сільськогосподарські підприємства, 5 елеваторів, 6 свинокомплексів потужністю 40 тис. гол., 2 млини, завод з виробництва олії, макаронна фабрика, хлібзавод, птахофабрика, 2 сирзаводи. Капіталізація холдингу – 42 млн. дол. США.	Сільськогосподарське виробництво, свинарство, молочна продукція, птахівництво, виробництво олії.	Утримання позицій у регіональному лідерстві.
9.	Корпорація "Приват-Агро"	150	30 агропромислових та торгових підприємств. Завод з переробки сої. Понад 10 елеваторів. Зерновий термінал у порту Південний.	Переробка сої, виробництво цукру, зернотрейдерство.	Укріплення бізнесу. Можливе розширення або продаж.
10.	ЗАТ "Райз"	150	Охоплює 5 дочірніх підприємств по дистрибуції високоякісного насіння, засобів захисту рослин, добрив і техніки. Має 64 філій по Укра	Матеріально-технічне постачання, селекція, насінництво, зернотрейдерство.	Утримання позицій на ринку засобів захисту рослин.

Примітка. Складено за даними [7; 8]

Таблиця 2

**Капіталізація та залучення інвестицій найбільшими агрохолдингами
України за станом на 01.11.2010 р.**

Назва компанії	Місце розташування біржі, на якій розміщено акції	Ринкова капіталізація, млн. дол. США	Частка у загальній капіталізації агропродовольчих компаній, %	Залучено інвестицій через біржі, млн. дол. США
Агроліга	Варшава	4295,1	40,1	1280,1
Миронівський хлібопродукт (включаючи Миронівський завод круп та комбікормів)	Лондон	1518,0	14,2	323,0
Кернел Холдинг	Варшава	1506,0	14,0	385,0
Авангард	Лондон	938,0	8,7	188,0
Мрія Агро	Франкфурт	841,0	7,8	90,1
Астарта Холдинг	Варшава	524,0	4,9	32,0
Сінтал	Франкфурт	230,0	2,1	47,5
МСВ Agricole	Франкфурт	230,0	2,1	56,0
Дакор	ПФТС	215,0	2,0	43,0
Агротон	Франкфурт	162,2	1,5	54,0
Креатив Груп	Франкфурт	128,0	1,2	30,0
УкрРос	Франкфурт	67,0	0,6	42,0
Лендком	Лондон	65,9	0,6	135,5
Разом		10720,2	100,0	2706,2

Примітка. Складено за даними [9].

Господарська діяльність вертикально інтегрованих компаній на території Тернопільської області є доволі різноманітною. Їхні земельні наділи в більшості є розрізненими, що вимагає додаткових зусиль для координації й контролювання їхньої діяльності. Прикладом територіальної розрізненості сільськогосподарських угідь є Група компаній "Агрохолдинг Мрія", яка володіє земельними угіддями загальною площею 218 тис. га на території чотирьох областей: Тернопільської, Івано-Франківської, Хмельницької й Чернівецької. Вертикально інтегрований агропромисловий холдинг вирощує і реалізовує зернові культури, цукрові буряки, картоплю, займається насінництвом. Крім цього, володіє 6 цукровими заводами і елеваторами потужністю зберігання зерна 200 тис. т.

Весь земельний банк холдингу поділений на 12 кластерів, у середньому від 10 до 22 тис. га кожен. На чолі кожного кластера стоїть окрема виробничо-господарська структура, яку очолює провідний менеджер.

Такий організаційний підхід до управління виробництвом широко застосовують холдингові компанії, що мають суттєво розрізнені земельні угіддя. Вони забезпечують виробничу децентралізацію сукупно з централізацією адміністративних функцій. У міру зростання масштабів виробничо-господарської діяльності, однією з невирішених проблем агрохолдингів є забезпечення виробничо-господарських і управлінських процесів висококваліфікованим управлінським персоналом.

З досліджень випливає, що більшість вітчизняних агрохолдингів орієнтована на експорт сільськогосподарської продукції та спрямована на отримання "швидких" надприбутків. Надприбуток агрохолдингів формується за рахунок низької орендної плати за землю, низької заробітної плати працівників сільськогосподарських формувань, які входять в агрохолдинг, та занижених відносно світових внутрішніх цін на сільськогосподарську продукцію, яка закуповується у виробників.

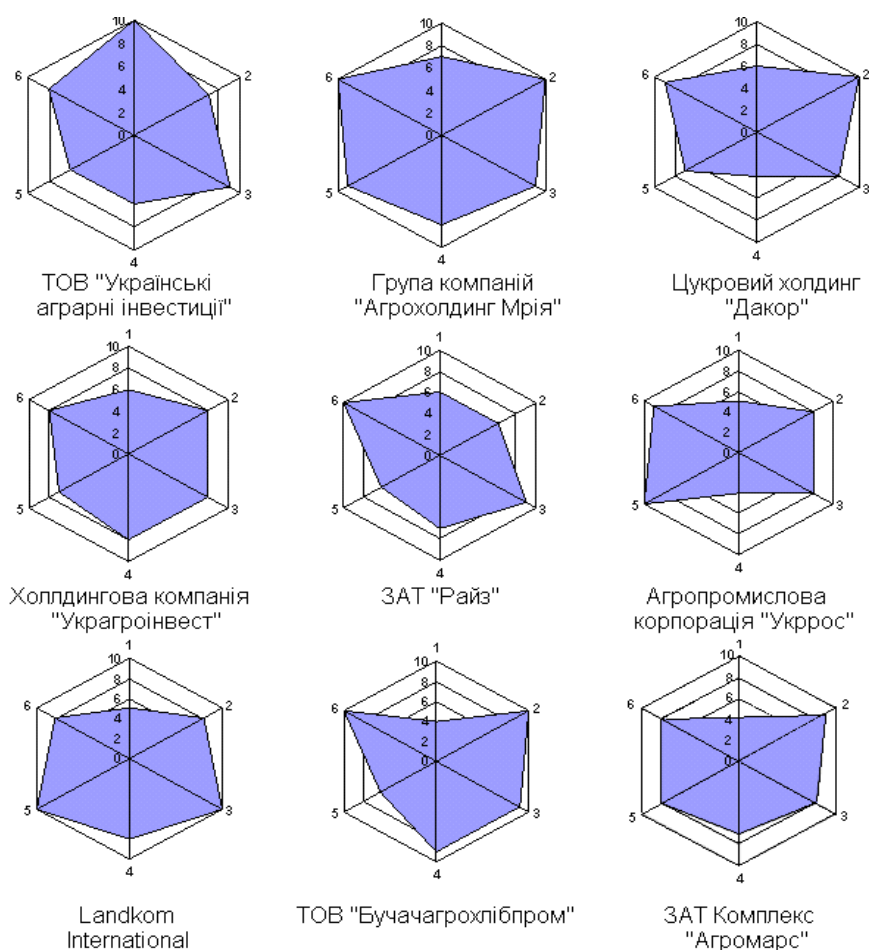
В умовах розвитку ринкових відносин ефективність діяльності агрохолдингів можна характеризувати не лише на основі фінансово-економічних показників, а й на підставі оцінки потенціалу та їх ринкової позиції. Аналіз окремих параметрів господарювання агрохолдингів на основі графоаналітичного методу діагностики дав змогу порівняти умови їхньої діяльності і виявити подібні тенденції щодо їх подальшого розвитку (рис. 2).

Оцінка і аналіз потенціалу та ринкових позицій агрохолдингів, які функціонують у межах Тернопільської області, засвідчують, що найкращою регіональною позицією володіє Група компаній "Агрохолдинг Мрія". Одержані розрахункові показники за цим агрохолдингом характеризуються найбільш вагомими значеннями і збалансованістю. Основними перевагами Групи компаній "Агрохолдинг Мрія" визнано: зручну локалізацію угідь; високий рівень інноваційності та диверсифікації; активну інвестиційну політику та рівень капіталізації. Сильними сторонами Цукрового холдингу "Дакор" є високий рівень локалізації й розвинений бренд. Інші показники дещо поступаються значеннями досліджуваних формувань, особливо рівень диверсифікації виробництва. "Агромарс" демонструє непогані показники за більшістю напрямів, окрім наявності земель для сільськогосподарського виробництва.

Серед досліджуваних формувань надійні шанси щодо перспективного розвитку має ТОВ "Бучаагрохлібпром", яке поступається лише нижчими показниками площі земельних угідь та рівнем капіталізації. Отже, найнижчий рівень потенціалу та ринкових позицій у межах області було виявлено у ЗАТ "Райз" та Агропромислової корпорації "Укррос".

Загалом агрохолдингові компанії, які функціонують у регіоні, мають потужний виробничо-господарський потенціал, що дозволяє їм здійснювати ефективну господарську діяльність. Якщо ж узагальнити загалом по напрямках аналізу, то найнижчі показники у досліджуваних агрохолдингах спостерігаються в капіталізації підприємств і наявності бренду.

Слід зазначити, що, незважаючи на певні відмінності у спеціалізації агрохолдингів, умови їх формування й функціонування, більшість з них має багато спільних рис, що характеризують їх як високотехнологічні, маркетингоорієнтовані, інвестиційноактивні господарські утворення, які динамічно розвиваються. Поряд з цим, діяльність таких утворень зазнає значних обмежень, що визначаються недосконалим нормативно-законодавчим полем у державі, недобросовісною конкуренцією, запитами споживачів й інших груп контактних аудиторій.

Умовні позначення осей:

1 – розмір земельних угідь; 2 – локалізація земельних угідь; 3 – інноваційність господарської діяльності; 4 – диверсифікація виробництва; 5 – рівень капіталізації; 6 – наявність і відомість бренду.

Рис. 2. Оцінка потенціалу та ринкових позицій агрохолдингів, що функціонують у межах Тернопільської області

Дослідження підтверджують, що агрохолдинги порівняно з іншими організаційно-правовими формами господарювання на селі мають ряд суттєвих переваг. Найвагомішою перевагою є те, що в таких утвореннях досягається реальна інтеграція сільського господарства, підприємств з переробки сільськогосподарської продукції і торгівлі. В агрохолдингах у результаті формування мережевої структури між підрозділами-підприємствами виникає можливість внутрішньої реалізації продукції, спільне використання ресурсів, поглиблення переробки сільськогосподарської продукції. Такий внутрішній механізм дає змогу уникати посередників й акумулювати більшу частку прибутку в межах холдингу. Кінцеві результати діяльності зумовлюють вищий рівень орендної плати орендодавцям за земельні частки (паї), а також заробітної

плати працівникам, які забезпечують своєю працею виробництво сільськогосподарської продукції більш ефективно, ніж це властиве іншим організаційно-правовим формам у сільському господарстві.

Крім того, форма вертикальної інтеграції структурних підрозділів є більш вдалою і ефективною порівняно з традиційними формами об'єднання, які властиві аграрним підприємствам, що сформували власні переробні цехи, але не забезпечують глибокої переробки сільськогосподарської сировини.

Так, концентрація та інтеграція агробізнесу в результаті функціонування агрохолдингів з використанням ефективного менеджменту дають змогу впроваджувати у виробництво наукові розробки значно ширше, ніж це може бути здійснено в дрібних і середніх агропідприємствах.

Поряд з тим, окремі аспекти господарської діяльності агрохолдингів піддаються критиці експертів і мають дискусійний характер серед науковців. Найбільшою мірою це стосується тінізації відносин всередині агрохолдингів, а також їхньої діяльності, спрямованої на мінімізацію податків і платежів до державного та місцевих бюджетів. О. О. Мороз стверджує, що "...складна інтегральна форма господарювання є ідеальною для проведення як відносно законних (оптимізація й мінімізація податків та спекуляцій), так і незаконних (ухилення від сплати податків) операцій" [10, с. 96]. Прагнення агрохолдингів до зменшення податкових зобов'язань зумовлює їхню активну діяльність в офшорних зонах (майже половина з них має відкриті рахунки на Кіпрі), уникнення формалізації та узаконення статусу агрохолдингів, що суттєво ускладнює процедури обліку і контролю діяльності материнських та дочірніх компаній і встановлення взаємозв'язків між ними.

Занепокоєння викликають земельні відносини, які складаються при оренді земель гігантами індустрії, великими корпоративними об'єднаннями, агрохолдингами, різними компаніями та організаціями. Ці вертикально інтегровані структури орендують земельні частки (паї) у селян і концентрують їх на великих земельних площах для вирощування переважно високорентабельних сільськогосподарських культур. Окремі з цих господарських структур не беруть безпосередньої участі у сільськогосподарській діяльності, а здійснюють лише закупівлю сільськогосподарської продукції, реалізацію агропродовольчих товарів і ресурсне забезпечення аграрних підприємств.

Поряд з позитивними сторонами, які виявляються завдяки вкладеним інвестиціям з боку їх засновників, в оренді земель, часто запущених, необроблюваних, є ряд недоліків щодо формування методичних підходів. По-перше, у гонитві за прибутками підприємства ведуть виснажливе землеробство, тому що орієнтація у використанні земель здійснюється переважно на інтенсивні методи вирощування високорентабельних сільськогосподарських культур при порушенні вимог сівозмін і раціональної структури посівів. По-друге, великі господарські формування майже не виявляють інтересу до тваринницької галузі. По-третє, великі компанії-орендарі здебільшого не дотримуються вимог раціонального та еколого-безпечного господарювання на орендованих землях, не організовують переробки сільськогосподарської продукції на місцях, не виявляють належної турботи про збереження та підвищення родючості ґрунтів і поліпшення агрокультури, залишаючи поза власними інтересами вирішення соціальних питань розвитку сільських поселень, в яких проживають орендодавці.

Відсутність дійового контролю з боку держави за використанням сільськогосподарських земель часто призводить до хижацького ставлення в їх використанні

тимчасовими орендарями. Зі скасуванням мораторію на купівлю-продаж землі сільськогосподарського призначення ряд негативних соціально-економічних наслідків поповниться, оскільки відповідно до тенденцій стрімкого розвитку великого аграрного бізнесу існує зацікавленість у використанні цілісних великомасштабних масивів земель.

Таким чином, розвиток агрохолдингів в Україні слід сприймати як об'єктивну реальність у вияві підприємницького ефекту в умовах розвитку ринкових відносин. Проте для прозорої реалізації конкурентних переваг агрохолдингів необхідна конструктивна аграрна політика щодо стратегії розвитку сільського господарства, удосконалення земельного законодавства та врегулювання відносин власності, кредитування розвитку агропродовольчого ринку й захисту вітчизняного товаровиробника.

Література

1. Вплив торговельної політики на людський розвиток / UNDP. – К., 2011. – 130 с.
2. Точилін В. О. Агрохолдинги: інституційні засади, переваги та ризики / В. О. Точилін // Збірник матеріалів Всеукраїнського конгресу "Інституціональні засади трансформації в аграрній сфері". – К. : ННЦ "Ін-т аграр. екон.", 2011. – С. 595–599.
3. Про холдингові компанії в Україні : Закон України № 3528-IV від 15.03.2006 р. // Відомості Верховної Ради України. – 2006. – № 34. – С. 291.
4. Андрійчук В. Г. Капіталізація сільського господарства: стан та економічне регулювання розвитку : моногр. / В. Г. Андрійчук. – Ніжин : ТОВ В-во "Аспект-Поліграф", 2007. – 216 с.
5. Зінчук Т. О. Європейська інтеграція: проблеми адаптації аграрного сектора економіки : моногр. / Т. О. Зінчук. – Житомир : ДВНЗ. – 384 с.
6. Електронний ресурс. – Режим доступу : <http://www.kommersant.ua/doc-rss/1094560>.
7. Єранкін О. О. Формування агропромислових формувань в Україні: глобалізаційний і маркетинговий аспект / О. О. Єранкін // Вчені записки. – 2008. – №10. – С. 175–187.
8. Офіційні сайти агрохолдингів [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://domik.volyn.ua/articles/top-25-lendlordiv-ukraini>.
9. Нестерчук Ю. О. Тенденції розвитку холдингів в АПК [Електронний ресурс] / Ю. О. Нестерчук, В. М. Голома. – Режим доступу : <http://www.udau.edu.ua/library.Php?id=1486>.
10. Мороз О. О. Діяльність інтегрованих сільськогосподарських підприємств / О. О. Мороз // Економіка АПК. – 2010. – № 4. – С. 96–103.
11. Данкевич А. Є. Передумови та основні принципи розвитку агрохолдингів / А. Є. Данкевич // Економіка АПК. – 2011. – № 5. – С. 139–147.
12. Єранкін О. О. Маркетинг в АПК України в умовах глобалізації : моногр. / О. О. Єранкін. – К. : КНЕУ, 2009. – 419 с.

Редакція отримала матеріал 19 грудня 2011 р.